

„АЛБЕНА” - ЙОВКОВ

(анализ)

Разказът „Албена” е вписан в една от представителните Йовкови творби – произведенията от „Вечери в Антимовския хан” (1928г.) създават очарователен фикционален свят, възкресяват тукашното село и тукашния човек, каквито са във въображението на писателя, тъгуващ за едно безвъзвратно отминало време. Йовков не се интересува твърде от социалните конфликти на селото. Авторът на „Албена” се вълнува от друг тип проблематика, от други измерения на човешкото и на българското, когато пресъздава тукашния патриархален свят.

Произведението „Албена” разисква възлов за цялото творчество не белетриста проблемен кръг. Въвличайки ни като своеобразни зрители в историята на една хубава жена, участвала в най-тежкото от престъпленията – в убийството, повествователят ни кара да си задаваме трудни за обмисляне въпроси: подсъдна ли е красотата, виновна ли е тя: ако хубостта води със себе си греха, може ли, нужно ли е човекът да я „забрани”; ако за да живее със и в доброто, той трябва да се откаже от красотата, струва ли си пребиваването в доброто, верността към доброто; ако всяко престъпление се наказва, престъплението поради страст, провокирана от красотата, по-малко ли е престъпление и т.н.

В разказа „Албена” „криминалната” история е превърната в история за сложността на конкретния житейски казус, който не може да бъде лесно побран, лесно осмислен и твърдите и уж семантически ясни категории на оценяването-класифициране като „добро” и „зло”.

Куцара, мъжът на Албена от разказа, като чели няма и не би могъл да има нещо общо с жената, в която са влюбени всички („Той беше неугледен, тромав и прост човек, който само работеше и мълчеше. Неуморим като машина, цял посипан с паспал, той мъknеше тежките чували и макар и всеки ден и всеки час да беше там, срещаша го и го отминаваша, като че не беше жив човек, а вещ. Отначало говореха за него, но колкото да се почудят как е могло такова плашило като него да взема такава хубава жена като Албена. „Хубавата ябълка свинята я изяда” – Казваха, но после престанаха да говорят и това и повече не се занимаваха с него”). И Нягулица („Слаба, преди време остаряла, повехнала”) не е – като че ли – истинската „половинка” на Нягул („...рус и хубавеляк, ... калпакът му бутнат назад, а перчанът ... разбъркан”). За окото, ценящо хубостта, хармонията в гледките на човешкото, Нягул и Албена са си „лика-прилика”. Но наредбите на реалността са по-други. Текстът не обяснява как и защо Албена се оказва жена на куцар. Йовковски е и начинът, по който в историята на грешницата Албена се намесва детето и. Албена е участвала в убийството на бащата на своето дете, то пък става причина истината да излезе наяве, може би я изпраща на въжето – странна симетрия управлява битието; последната прегръдка на майката и детето и събират не просто хора от една и съща кръв, а и трагически виновни един пред друг човеци, люде, разделени завинаги от греха, който всеки от тях има пред другия.

Пак съвсем по Йовковски в „Албена“ красотата се оказва дар, белязващ живота на индивида по двусмислен начин. Тя го прави желан, твърде важен за околните, събиращ сънищата и копнежите на обикновените, и в същото време го отделя от всички останали, товари го с кръста на неговата изключителност и му налага да плати – рано или късно, по един или друг начин – свръхцена за даденото му от съдбата.

В разказа красотата и престъплението, красотата и греха се оказват тясно свързани. Нацията „помни“ каква е била тя преди престъплението (все се е смееела, очите и са играели); разказът знае и отношението на групата към жената, на който и е харесвало да бъде толкова много харесвана. Албена е извършила нещо непостижимо, хубостта и е превърнала в убиец мъжа, запленил от любовта и. Но все пак, когато минава през тълпата, сърцата на хората се обръщат. Като че ли „превеждайки“ в женски вариант познатата от фолклора молба на хайдутина, отиващ на бесило, да е хубав в смъртта си, повествователят кара героинята си да пожелае – като последна милост – да се премени, да се нагизди. Ярката и красота сбъдва отново властта си над хората – въпреки всичко, въпреки ясното им съзнание, че пред тях е голямата грешница, убийца.

За пишещия въздействието на изключителната женска красота е също като на магията – именно магията е онова отвъд разума и обяснимостта, онова, което осъществява уж невъзможното. Магията не държи дълго тълпата във властта си. Жените се разгневяват, защото се оказва, че още един мъж е бил готов на всичко заради любовта на красивата грешница, мъжете не понасят, че някой е до нея – съвсем на истина е до нея, защото е споделил с виновната престъплението, както ще сподели и наказанието и. Омразата и гневът се завръщат в думите и жестовите на селяните изпращащи убийците. Но все пак чудото се е случило, така да се каже, пред очите ни – макар и за малко дори колективът е повярвал, че красотата би трябвало да бъде неподсъдна, че за голямата хубост трябва да има прошка, каквото и да е сторил, че тя е такава изключителна, абсолютна ценност, та е сама за себе си мяра и закон. Дори и когато знаем как трябва да отсъдим, скърбим пред необходимостта, да отсъдим срещу красотата, поне за миг желаем някакво – ако ще и фантастично – спасение за нея.

Творецът Йовков ни изправя пред сложността на една роля, която уж играем от раждането, та до смъртта с лекота – ролята на човека. Излиза, че две от основните му потребности – потребността от пребиваване в доброто и потребността от красота – също не подлежат на лесно хармонизиране. Избирайки да удовлетвори едната, човекът се обрича на загуба, на разлъка с другата. Това означава, че тъгата винаги ще е негов спътник, че нахърнеността на света е неговия дял, че непълнотата на битието е онова, което му е дадено.

„Албена“ е само един от многото текстове, заради които Йовковото творчество от десетилетия присъства в класическия фонд на българската художествена словесност. То пресъздава битието през погледа на творец, натрупал и знания, и печал, но и надежда за човешкото в не лекия си път. Поривът по красота и добро, по достойно съществуване за индивида и за групата присъства в много от Йовковите произведения. Макар и да са посветени на тукашната действителност, но тукашните хора, те носят универсални послания, разбираеми за всяка – не само за българската, дори не само за балканската – културна среда.